

Мирјана Д. Бојанић Ђирковић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

КРОЗ ФИКЦИОНАЛНЕ СВЕТОВЕ ДО ПЛОДОНОСНЕ НАУЧНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ

Милосављевић Милић, Снежана (2020), *Кроз фикционалне светове*, Ниш:
Филозофски факултет.

Иако метанаука о књижевности, полазећи од капиталне хрестоматије пост-класичне наратологије, зборника *Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis* (1999) Дејвида Хермана, настоји да консолидује наизглед дијаметрално супротне дисциплине посткласичних наратолошких истраживања на релацији природних и друштвених, егзактних и дедуктивних наука, те да сумира методолошке домете ове научне оријентације, студије појединих аутора прегалачки посвећених овој научној области указују на перманентни перспективизам посткласичне наратологије и са методолошког аспекта, и са аспекта саме димензије (књижевноуметничког) текста. Међу ауторима који изнова потврђују животност и животворност посткласичне наратологије је и проф. др Снежана Милосављевић Милић. Истражујући виртуелне и (транс)фикционалне димензије уметничког текста, те његов микро и макро дизајн, али и саме рубове канонских жанрова и оних у настајању, Милосављевић Милић је значајно допринела осветљавању нових, за тумачење књижевних текста апликативних и плодноних концепата, попут издвајања типова виртуелног наратива као интерпретативних оквира, методолошке концептуализације простора са аспекта атмосфере или емоционалног простора и др. Од пионира посткласичних наратолошких истраживања у српској и регионалној науци о књижевности, поменути теоретичарка књижевности својим студијама задобија канонски значај у домену ове научне дисциплине, што потврђују разни рукавци савремених истраживања инспирисани огледима Снежане Милосављевић Милић о теорији урањања, виртуелној причи, скривеним наративима, савременим кон-

цептима фокализације и др., који су се показали подједнако апликативним и у погледу тумачења дела ранијих књижевних епоха, и у погледу интерпретације савремене, текуће књижевне продукције. Многи од таквих огледа насталих на темељу ранијих монографија Снежане Милосављевић Милић – *Оквирни облици у српском реалистичком роману* (2001), *Модели коментара у српском роману 19. века* (2006), *Прича и тумачење* (2008), *Фигуре читања* (2013), *Отпори и прекорачења: поетика приповедања Боре Станковића* (2013), *Огледавања: Лаза Лазаревић и Симо Матавуљ* (у коауторству са Драганом Вукићевић, 2014), *Виртуелни наратив: огледи из когнитивне нартологије* (2016) – могу се наћи у научним часописима највише категорије, или интегрисани у докторске дисертације одбрањене на више универзитета у Србији и у региону. Заједнички именоване наведених методолошких оквира Снежане Милосављевић Милић, а са аспекта њиховог доприноса, јесте ревалоризација значења књижевног уметничког дела. На овом, у бити комплексном, хетерогеном, а методолошки чврстом посткласичном наратолошком темељу настала је и монографија *Кроз фикционалне светове*, објављена у издању матичне научне установе Снежане Милосављевић Милић, Филозофског факултета Универзитета у Нишу 2020. године.

Монографија *Кроз фикционалне светове* у „простору“ назначеним насловом читаочево кретање усмерава ка жанровским и методолошким оквирима; исходиште (у свом полисемичном значењу) јесте сам текст као наджанровска категорија. Жанровске оквири текста ауторка (пре)испитује у дијахронији књижевних периода кроз дела релевантних и/или канонских аутора (Јакова Игњатовића, Милована Глишића, Иве Андрића, Владана Ђорђевића, Блажа Конеског, Давида Албахарија, Горана Петровића, Радована Белог Марковића). У огледу „Колико су мале *мале приче*“, преиспитујући димензије овог (квантитативно) „малог“ жанра кроз концепте света приче, когнитивне оквири и догађајне потенцијале као интерпретативна полазишта, ауторка потврђује теоријско-методолошку (у погледу стратегија писања) и семантичку „величину“ (у квалитативном значењу) наизглед малих прича. На примеру *Малих прича* Радована Белог Марковића ауторка је указала на пишчеве плодноне стратегије екстензије приче, али и на важну улогу имплицираног информисаног читаоца у осветљавању ових скривених или виртуелних димензија текста. У ауторкиним вишегодишњим истраживањима дела Ива Андрића, махом спроведених у оквиру међународног научног пројекта Универзитета у Грацу под називом „Андрићеве иницијативе – Иво Андрић у европском контексту“, у погледу транссветовних концепата Андрићеве приче нарочито се издваја оглед „*Зими,*

кад прича утихне – о једном Андрићевом прозном циклусу”, интегрисан у ову монографију, који показује да је Андрићев протосвет (сачињен приповедањем и приказивањем неколицине његових упечатљивих приповедача попут Фра Петра) само наизглед целовит (у Аристотеловом значењу повезаности и интегрисаности елемената), те да је „управо у тој нестабилности садржан интерпретативни изазов овог Андрићевог приповедачког опуса”. (108) Док је роман *Мамац* Давида Албахарија ауторка сагледала са аспекта савремених теорија о конструкцији наративног идентитета (јунака и аутора), дело друго подједнако значајног савременог писца Горана Петровића, *Савети за лакши живот*, ауторка је истражила са аспекта његове жанровске интерференције, доприносећи значајном увиду „огледања” овог Петровићевог текста са пост-фикцијом, што уједно помера границе општеприхваћеног значења и значаја дела *Савети за лакши живот*.

Крећући се уназад, чиме желимо да нагласимо ирелевантност књижевноисторијске дијахроније у контексту оваквих методолошких истраживања која перманентно реактуелизују и ревалоризују дела ранијих епоха, наилазимо на тумачење жанровске полиморфности поетске прозе Блажа Конеског и савремена разматрања епонима у транссветовном контексту, што је уједно значајан допринос савременим теоријама књижевног лика и аспекту транссветовног идентитета јунака, о чему је ауторка ове монографије писала у више ранијих огледа. Чак и огледи наизглед класичних наслова попут „Поетика лирске прозе Петра Кочића” откривају методолошку освешћеност у стваралачком процесу (лирских) реалиста и иновативност њихових фикционалних светова у димензијама актуалног и виртуелног, у обликовању јунака и др. У овом контексту значајно је и истраживање мноштва Игњатовићевих светова (фикционалних и нефикционалних), чије је полазиште Игњатовићева вештина приповедања. Монографија *Кроз фикционалне светове* доноси и увиде у типове описа (чисту дескрипцију, наративни опис, описну нарацију као хибридну форму описа, називану и псеудонарацијом или прерушеном нарацијом) на примеру приповедача Милована Глишића, на основу чега се такође могу апстраховати закључци релевантни за савремена методолошка истраживања наведене форме приповедања, односно приказивања. Разматрајући теорију о транссветовним односима чије је темеље поставила Мери-Лор Рајан, а на трагу Јурија Марголина и Лубомира Долежела, Снежана Милосављевић Милић указала је на њену методолошку екстензивност кроз тумачење мотива катабазе у делима Лазе Лазаревића и Бранислава Нушића, односно у жанровским границама приповетке и комедије, а у контексту наратолошког концепта света приче. Те-

жиште истраживања у овом огледу јесу „митски, фолклорни и интертекстуални слојеви катабазичког наратива који се рефлектује у сижејним, хронотопским и стилско-генеричким разликама унутар историјско-поетичке вертикале” Лазаревићевог и Нушићевог стваралаштва. Дела наведених писаца, како закључује ауторка, потврђују „плодотворну моделативну функцију [мотива катабазе, прим. аут.] у погледу креирања наративног универзума”. (58) Савремена истраживања поезике књижевно-научних врста заступљена су у огледу „Слика владара између историјске и књижевне нарације у роману *У фронт* Владана Ђорђевића”. У овом тексту нарочито је значајно указивање на обликовање, улогу и значај групног лика у романима на граници фактографије и фикције.

Други „смер” монографије *Кроз фикционалне светове* указује на разне методолошке оквире обликовања (*стварања*) и тумачења текстова Бранка Лазаревића, Бранка Миљковића, Стевана Раичковића, Рада Драинца и Душана Иванића, значајних проучавалаца и постичара књижевности. Поједини текстови из овог дела монографије, попут „Од импресије до методе – читање поезије у критици Бранка Лазаревића” већ се сматрају антологијским.² У овом тексту синтетизовани су сви методолошки аспекти Лазаревићевих тумачења књижевних текстова, од социокултурне контекстуализације, дела, преко духовно-психолошког језгра песме, стилистичке и версификацијске анализе, до Лазаревићевог метакритичког и књижевнотеоријског дискурса. Као приређивач есеја Бранка Миљковића у оквиру едиције Нишког културног центра, уједно друге едиције приређених Миљковићевих дела, Снежана Милосављевић Милић учила је и осветлила поетичку конзистентност и дубину Миљковићевих есеја, али и Миљковићеву књижевнокритичку методологију где је тежиште на самој песми и њеној креацији. Тумачењу дела Стевана Раичковића нарочито доприноси оглед „*Линија магле и волшебни саговорник* – Раде Драинац у есејима Стевана Раичковића”. Ауторка осветљава Раичковићеву поетику есеја налазећи њихов (међу)простор у тачки преплета аутобиографије, критике, имплицитне поезике и аутофикцијског наратива, те овај елемент Раичковићевог стваралачког процеса назива *искуством читања*. На примеру есеја о Раду Драинцу ауторка указује на разне интертекстуалне везе Раичковићевог и Драинчевог дела, те на (методолошке) перспективе Раичковићевог *искуства читања* Драинчевог дела. Монографију *Кроз фикционалне светове* наизглед затвара, а заправо ка новим методолошким аспектима српске метанауке о књижевности отвара оглед „Методолошка упоришта у Иванићевом проучавању поезике приповедања српског реализма”, настао не само на фону проучавања Ива-

² В. <https://eckermann.org.rs/za-antologiju/>

нићевог књижевнотеоријског, књижевноисторијског и књижевнокритичког рада, већ кроз континуирано и свеколико упознавање једног од најзначајнијих проучавалаца српске књижевности од студентских дана до заједничког рада у оквиру пројекта „Поетика српског реализма“, чији је руководилац професор емеритус Душан Иванић, а чији је дугогодишњи сарадник проф. др Снежана Милосављевић Милић.–

Монографија *Кроз фикционалне светове* пример је доброг метода (у свом трипартитном значењу пута, начина, поступка) читања српске књижевности и њених жанровских лица и наличја. Нивелисање граница између теорије и праксе, као и усмереност на теорију кроз књижевноуметнички текст допринели су да монографија *Кроз фикционалне светове* постане пријемчива истраживачима књижевности различитих усмерења, али и савременим тумачењима текста као наджанровске категорије. Пратећи ауторкино континуирано истраживање наратолошких аспеката савремене науке о књижевности, где се јавља као аутор, потом као приређивач вредних наратолошких публикација међу којима се издваја *Од наратива до наративности: пола века наратологије* (2018), и, што је подједнако значајно, као ментор више когнитивнонаратолошких и савремених рецепционистичких истраживања на више универзитета у Србији и у Босни и Херцеговини, можемо закључити да су огледи проф. др Снежане Милосављевић Милић о посткласичној наратологији, чији је тренутно последњи „том“ монографија *Кроз фикционалне светове*, већ значајно обележили савремену науку о књижевности у регионалним оквирима.